

משט הסומוד - האם ישראל תתעמת עם נאט"ו?

משט הסומוד העולמי - שיירה בינלאומית חסרת תקדים שמטרתה לשבור את המצור הישראלי על עזה, שנמשך 17 שנים - נמצא כעת במרחק של פחות מ-400 מייל ימי מיעדו. השיירה מפליגה תחת דגלים לאומיים רבים, ומובילה נוסעים מיותר מארבעים מדינות: פלסטינים כמו חברת הפרלמנט האירופי רימה חסן, חברי פרלמנט אירופיים כולל אנליסה קוראדו, בנדטה סקודרי, אמה פורו ולין בוילן, ראשת עיריית ברצלונה לשעבר אדה קולאו, הפעילה הסביבתית גרטה תונברג, פוליטיקאים מכהנים ויוצאים, ואפילו ותיקים אמריקאים. ביניהם נמצא **ראש ממשלת לוב לשעבר עומאר אל-חאסי**, על סיפון הספינה הלובית **עומאר אל-מוכתר**. השתתפותו הופכת אותו לבכיר הרם ביותר שנמצא פיזית במשט, מה שמסמן כי משימה זו אינה מחווה שולית, אלא מעשה פוליטי רציני.

המשט מלווה על ידי ספינות צבאיות של נאט"ו מיוון, ספרד, איטליה וטורקיה. איטליה וספרד התחייבו לספק ספינות למשימות הצלה מגוננות, בעוד יוון הבטיחה מעבר בטוח בתוך מימיה והודיעה לישראל על נוכחות אזרחים יוונים על הסיפון. השיירה כבר התמודדה עם הטרדות של מזל"טים ליד כרתים, עם שימוש במכשירי הלם וחומרים מגרים נגד סירות לא חמושות. למרות הסיכונים הללו, המשט ממשיך להתקדם - בוחן לא רק את המצור של ישראל, אלא גם את אמינות החוק הבינלאומי.

משיירה הומניטרית למבחן פוליטי

עבור הפלסטינים, המשט הוא קו חיים. עם למעלה מ-64,000 הרוגים מאז אוקטובר 2023 ועזה נתונה לתנאי רעב מכוונים, המזון, התרופות והאספקה שהמשט נושא נחוצים באופן נואש. אך זו גם אתגר פוליטי. על ידי איחוד מחוקקים, ראשי ערים, ראש ממשלה לשעבר ופעילים המוכרים ברחבי העולם, המשט מתקש כי המצור על עזה אינו רק משבר הומניטרי, אלא מבחן לחוק עצמו.

מסעות קודמים - ה-**מאווי מרמרה**, **מדלין ו-חנדלה** - הראו הן את הברוטליות של אכיפת ישראל והן את המסגרות המשפטיות שהיא מפרה. הלקחים שלהם מעצבים כעת את האופן שבו על העולם לראות את מסע הסומוד.

המאווי מרמרה: הרג ללא עונש בים

ב-31 במאי 2010, פשטו קומנדו ישראלים על ה-**מאווי מרמרה**, ספינה טורקית שהובילה את משט החירות הראשון לעזה. העלייה לספינה התרחשה במים בינלאומיים והביאה למותם של 10 אזרחים ולפציעת עשרות נוספים.

ניתוח משפטי

- **שימוש בכוח במים בינלאומיים:** לפי אמנת האו"ם לדיני הים (UNCLOS), הים הפתוח אינו כפוף לסמכות האכיפה של מדינה בודדת, למעט במקרים מוגדרים בקפידה (למשל, פיראטיות, סחר בעבדים). עלייה לספינה והרג אזרחים בספינה הומניטרית לא נפלו תחת שום חריג חוקי.
- **מידתיות והכרח:** הפשיטה נידונה על ידי מועצת זכויות האדם של האו"ם כבלתי חוקית ובלתי מידתית. אזרחים חמושים במקלות וכלי מטבח לא הצדיקו פשיטות קטלניות של קומנדו.
- **חוסר באחריות:** למרות גינוי בינלאומי, אף פקיד ישראלי לא הועמד לדין. זה חזק את החסינות, מלמד כי אלימות בים תיסבל.

ה-מאוי מרמרה קבע תקדים שישראל יכולה לתקוף כלי שיט אזרחיים בכוח קטלני במים בינלאומיים ולהימנע מתוצאות.

המדלין: פיראטיות, טרור ולקחת בני ערובה

ב-9 ביוני 2025, הפליגה ה-**מדלין**, כלי שיט הומניטרי תחת דגל בריטי, 160 מייל ימי מעזה כאשר יורטה על ידי כוחות ישראליים. בין הנוסעים היו גרטה תונברג וחברת הפרלמנט האירופי רימה חסן. הצוות דיווח על שיבוש אלקטרוני, תרסיס מגרה, עלייה בכוח ומעצר.

ניתוח משפטי

- **פיראטיות (סעיף 101 של UNCLOS):** תקיפה של כלי שיט מדינתיים על ספינה אזרחית לא חמושה במים בינלאומיים מהווה פיראטיות כאשר היא מתבצעת למטרות פוליטיות, שכן ה-**מדלין** לא הייתה מעורבת בעוינות.
- **טרור מדינתי:** החטיפה האלימה ולקחת בני ערובה של פעילים בינלאומיים נועדו להפחיד שיירות הומניטריות עתידיות - סימן היכר קלאסי של טרור.
- **לקחת בני ערובה (אמנת בני הערובה משנת 1979):** מעצר הנוסעים, כולל פרלמנטר נבחר, מתאים להגדרת לקחת בני ערובה: תפיסת אנשים כדי לכפות פעולה פוליטית או התנזרות ממנה על ידי מדינות או ארגונים.
- **אחריות מדינת הדגל:** כספינה תחת דגל בריטי, בריטניה נשאה באחריות ישירה להגן על הספינה ולדרוש תיקון - אך היא לא פעלה.

ה-**מדלין** הראתה את נכונותה של ישראל לבצע פיראטיות ולקחת בני ערובה נגד אזרחים בולטים באור יום.

החנדלה: חטיפת סיוע הומניטרי

ב-26 ביולי 2025, ה-**חנדלה**, שנשאה פעילים וסיוע מיותר מתריסר מדינות, יורטה 40 מייל ימי מעזה. ישראל עלתה על הספינה, תפסה אותה, עצרה את הצוות וחילטה את הסיוע.

ניתוח משפטי

- **פיראטיות:** כמו במקרה של ה-**מדלין**, ה-**חנדלה** הייתה ספינה אזרחית במים בינלאומיים. תפיסה בכוח על ידי ספינת מלחמה מדינתית, ללא בסיס חוקי, עומדת בהגדרת הפיראטיות.
 - **הפרת צעדים זמניים של בית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ):** בית הדין הבינלאומי לצדק הורה לישראל לאפשר כניסת סיוע הומניטרי לעזה. תפיסת ה-**חנדלה** הייתה הפרה ישירה של צו מחייב זה.
 - **שימוש ברעב כנשק:** על ידי מניעת אספקה הומניטרית, פעולות ישראל חיזקו את המצור ככלי להרעבת אזרחים - פשע מלחמה לפי חוקת רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי.
- ה-**חנדלה** הראתה כי אכיפת המצור אינה צעד הגנתי, אלא מעשה טרור התקפי נגד מאמצים הומניטריים.

הסלמה ותנוחות הגנה בים

תקדימים אלה - **מאוי מרמרה**, **מדלין** ו-**חנדלה** - חושפים דפוס של שימוש בלתי חוקי בכוח. עם זאת, משט הסומוד מלווה על ידי ליווי של נאט"ו.

לפי דיווחים, הוראות קבועות אוסרות על המלווים ליזום או תגמול. עם זל, הם גם מונחים להגן על המשט. בפועל, פירוש הדבר הוא נקיטת **תנוחה מגוננת** - הצבת ספינות מלחמה בין התוקפים הישראליים לסירות האזרחיות.

אם ישראל פותחת באש, הוראות ההבלגה הקבועות מבוטלות אוטומטית. למפקד ימי יש גם את **הזכות וגם את החובה** להגן על כלי השיט ועל הצוות שלו. חובה זו נשענת על:

- **סעיף 51 של מגילת האו"ם** (זכות טבועה להגנה עצמית),
- **UNCLOS** (הגנה חוקית מפני שימוש בלתי חוקי בכוח בים),
- **משפט ימי מקובל** (הגנה מידתית המוכרת זה מכבר בים),
- **כללי התקשרות ימיים** (קודים צבאיים המחייבים מפקדים לשמור על הצוות והספינה).

תקדים ה-**USS וינסנס** מדגיש את חוזק הדוקטרינה הזו. ביולי 1988, הספינה ירתה בטעות על טיסה 655 של איראן אייר, והרגה 290 אזרחים, לאחר שזיהתה אותה בטעות כמטוס עוין. המפקד לא נענש. ההיגיון היה פשוט: חובתו הטבועה של קפטן להגן על ספינתו ועל צוותו היא עליונה, גם אם טעות טראגית. כאן, אם אש ישראלית פוגעת בליווי של נאט"ו, המפקדים יהיו מחויבים משפטית להגיב בהגנה עצמית.

לאחר דחיית התקפה ראשונית, על הקפטנים להודיע למטות שלהם, שידווחו **למועצת הביטחון של האו"ם לפי סעיף 51**. מדינות עשויות אז לקרוא **לסעיף 5 של נאט"ו**, מה שיוביל להתייעצות ברחבי הברית בנוגע להגנה קולקטיבית.

המים של עזה והבלתי חוקיות של המצור

בלב המחלוקת נמצא מעמד המרחב הימי של עזה. ישראל עצמה אינה טוענת לעזה כשטח ריבוני. ב-2005 היא משכה את המתנחלים ואת הכוחות היבשתיים הקבועים שלה, ואינה מנהלת את עזה כפי שהיא עושה באזורי החוף הישראליים. לפי ההיגיון של המשפט הבינלאומי, היעדר טענה זו הופך את הים הסמוך **למים פלסטיניים**.

לפי **אמנת האו"ם לדיני הים (UNCLOS)**, ישות חופית זכאית **לים טריטוריאלי של 12 מייל ימי ואזור כלכלי בלעדי (EEZ) של 200 מייל ימי**, בכפוף לגיאוגרפיה. עזה, כחלק מהשטח הפלסטיני הכבוש המוכר על ידי למעלה מ-140 מדינות חברות באו"ם, זכאית כך מבחינה חוקית לאזורים ימיים. בתוך הים הטריטוריאלי, הריבונות הפלסטינית אמורה לחול; מעבר לכך, ה-EEZ מעניק זכויות בלעדיות למשאבים, בעוד הים הפתוח מעבר לכך מוסדר על ידי חופש השיט.

פעולות האכיפה של ישראל מתרחשות אפוא במים שהם:

- **מים טריטוריאליים פלסטיניים**, שבהם רק לפלסטין יש זכות אכיפה; או
- **הים הפתוח**, שבו שום מדינה לא רשאית להתערב בשיט, למעט בחירגים מוגדרים בקפידה כמו פיראטיות או סחר בעבדים.

על ידי תפיסת כלי שיט באזורים אלה, ישראל מפרה את העיקרון היסודי של **חופש הימים**.

מצור לפי סן רמו והבעיה של ההצדקה

ישראל מצדיקה את פעולותיה על ידי הפנייה לחוק המצור לפי **מדריך סן רמו על המשפט הבינלאומי החל על סכסוכות מזוינות בים (1994)**. אך כללי סן רמו סותרים את עמדת ישראל בכמה דרכים:

- מצור חייב להתבסס על **צורך צבאי ניתן לאימות** ואסור שיוטל במטרה להרעיב אזרחים או לשלול מהם צרכים חיוניים.
- מצור אינו רשאי לחסום את מעבר **סיוע הומניטרי**, במיוחד כאשר אזרחים סובלים ממחסור.
- כל פעולת חסימה חייבת להיות מגובה **בראיות לכך שהכלי הממוקד מהווה איום**.

ישראל לא עמדה בסטנדרטים אלה. ה-**מדלין** נשאה פעילים ואספקה הומניטרית, כולל **חלב תינוקות** וסיוע רפואי. ה-**חנדלה** נשאה מזון ותרופות לאוכלוסייה שכבר נמצאת בתנאי רעב. בשום שלב ישראל לא הציגה ראיות ניתנות לאימות לכך שאחד מהם היווה איום ביטחוני. אלא אם כן מחשיבים חלב תינוקות כנשק באופן אבסורדי, פעולות האכיפה של ישראל היו בבירור בלתי חוקיות.

השלכות משפטיות

בכישלונה להוכיח צורך צבאי תקף, המצור של ישראל אינו יכול להיחשב חוקי לפי סן רמו. ומכיוון שהמצור, בפועל, מייצר רעב, מחסור וסבל בלתי מבחין, הוא שווה ערך **לענישה קולקטיבית**, האסורה לפי אמנת ז'נבה הרביעית ונידונה בדוחות מרובים של האו"ם.

לכן, מנקודת מבטו של המשפט הימי הבינלאומי:

- המים הטריטוריאליים וה-EEZ של עזה הם **מים פלסטיניים** לפי UNCLOS.
- מעבר להם נמצא הים **הפתוח**, שבו חופש השיט חל.
- תפיסת כלי שיט הומניטריים כמו ה-**מדלין** ו-**חנדלה** על ידי ישראל אינה יכולה להיות מוצדקת משפטית לפי סן רמו, UNCLOS, או המשפט ההומניטרי.

הדילמה של ההגנה הקולקטיבית של נאט"ו

מתקפה ישראלית על ספינות מלחמה של נאט"ו תיצור את המבחן החמור ביותר בתולדות הברית. סעיף 5 מצהיר כי מתקפה על חבר אחד היא מתקפה על כולם.

- **בעלות הברית בדרום אירופה** (איטליה, ספרד, יוון, טורקיה) ככל הנראה ילחצו על תגובה חזקה, בהתחשב בקרבת הספינות שלהם והנוף הפוליטי המקומי שלהם.
- **ארצות הברית, בריטניה וגרמניה**, לעומת זאת, עשויות להתנגד לעימות ישיר עם ישראל, בהתחשב בקשרים הצבאיים והפוליטיים העמוקים שלהם. הן עשויות להימנע מהשתתפות תוך שהן מאפשרות לאחרות לפעול.

אך הימנעות אינה זהה לתמיכה בישראל. נאט"ו מאפשרת תרומות מובחנות: חברות יכולות לבחור את צורת תגובתן, אך הן לא יכולות להכחיש כי התרחשה מתקפה חמושה. סירוב לפעול כלל - או גרוע מכך, תמיכה גלויה בישראל נגד שותפות הברית - ימוטט את אמינות נאט"ו.

חוסר אחדות כזה יעודד יריבים. רוסיה תנצל את התקדים, תשתמש בו לבחינת נחישות נאט"ו במזרח אירופה. סין תבחין בשבר כראיה לכך שבריתות מערביות אינן יכולות לאכוף הגנה קולקטיבית נגד תוקפנים רגישים מבחינה פוליטית. ההדבקות שמרתיעה מלחמה באירופה ובאסיה תיחלש.

בקיצור: אם נאט"ו נכשלת בהגנה על חברותיה מפני תוקפנות ישראלית, היא מחלישה את ההרתעה שלה נגד מוסקבה ובייג'ינג.

השלכות אסטרטגיות ופוליטיות

עבור ישראל, הסלמה מסכנת בידוד קטסטרופלי. תקיפת ספינות הנושאות ראש ממשלה לשעבר, מחוקקים מכהנים ופעילים מפורסמים ברחבי העולם תרסק טענות להגנה עצמית. היא תחשוף את המצור כענישה קולקטיבית.

עבור המשט, יירוט כשלעצמו הוא הצלחה: הוא מתעד את הבלתי חוקיות של ישראל, מגייס זעם עולמי ומחזק את **הסומוד** הפלסטיני - עמידות. עם פוליטיקאים בכירים ודמויות בולטות על הסיפון, תוקפנות מהדהדת ברחבי העולם.

מסקנה

משט הסומוד העולמי הוא יותר ממסירת סיוע. זהו מבחן האם החוק הבינלאומי נאכף כאשר הפלסטינים הם הקורבנות.

- ה-**מאווי מרמרה** הראתה כי אזרחים יכולים להיהרג במים בינלאומיים ללא אחריות.
- ה-**מדליין ו-חנדלה** הראו כי ישראל מבצעת פיראטיות, לקיחת בני ערובה ומתריסה נגד בית הדין הבינלאומי לצדק כדי לכפות רעב.
- ה-USS **וינסנס** הראתה כי מפקדים ימיים מחויבים משפטית להגן על ספינתם ועל צוותם, גם במחיר טראגי.

שרשרת ההסלמה צפויה: תנוחה מגוננת, תקיפה, הגנה עצמית מיידית לפי UNCLOS, משפט מקובל וסעיף 51, דיווח למועצת הביטחון של האו"ם, אפשרות לקריאה לסעיף 5 של נאט"ו.

מה שאינו צפוי הוא האם נאט"ו והקהילה הבינלאומית יעמדו על חוקיהם, או שמא, פעם נוספת, החסינות תפליג בחופשיות. עבור הפלסטינים על הסיפון ובעזה, זו אינה תיאוריה - זו שאלה של חיים או מוות.